

De user tasks van de STCV doorgelicht: worden de aanbevelingen van de FRBR toegepast?

door Goran PROOT*

1 Inleiding

Over de STCV (*Short Title Catalogus Vlaanderen*), de bibliografie van het zeventiende-eeuwse boek in Vlaanderen, verschenen sinds zijn oprichting diverse artikels.¹ Andere bijdragen staan op stapel.² Hoe nuttig deze ook zijn, het project en de databank werden vooral vanuit informatief en praktisch oogpunt belicht. Puur kritisch-wetenschappelijke benaderingen van het project bleven tot nog toe achterwege. Dat is gemakkelijk te verklaren vanuit de jeugdige leeftijd van de onderneming. Deze paper wil een aanzet geven tot een eerste, objectieve analyse van de functionaliteit van de STCV door een systematische confrontatie met de eveneens jonge *Functional Requirements for Bibliographic Records*.³ De FRBR heeft zijn nut reeds bewezen in het kader van de revisie van catalogiseringsprojecten.⁴ Hier proberen we hetzelfde conceptuele kader te gebruiken om een bestaande databank, de STCV, op zichzelf te evalueren. Daarbij werd resoluut de invalshoek van de gewone gebruiker gekozen. De vraag of de STCV-databank aan de basiseisen van de gebruiker (*user tasks*) voldoet, werd aan een systematische analyse onderworpen. Tegelijk werden de evaluatieve kwaliteiten van een fundamenteel rapport als de FRBR in de praktijk getoetst.

2 Doelstelling

Functioneert de STCV-databank zoals zijn gebruikers dat verwachten?⁵ Bevat de databank de nodige instrumenten om “the four generic user tasks” adequaat uit te voeren?⁶ Dit zijn de centrale vragen waarop wordt ingegaan.

Het uitgangspunt van dit onderzoek vormt de algemene structuur van de beschrijving of bibliografische eenheid zoals het in de STCV-databank gepresenteerd wordt.⁷ De functionaliteit van elke hoofdrubriek in de beschrijving zal worden getoetst. Elementen die binnen dit kader niet relevant zijn, worden terzijde gelaten.⁸ Meer bepaald zullen de vier basisfuncties, zoals uiteengezet in de FRBR, afzonderlijk maar schematisch worden belicht.⁹ Telkens wordt nagegaan of het betrokken onderdeel vindbaar is, tot identificatie leidt, selectie toelaat en of het voor de gebruiker toegankelijk is. Waar nodig begeleiden illustraties en opmerkingen de behandelde elementen.

---

* De auteur werkte tussen februari 2000 en oktober 2003 als bibliograaf voor de STCV. Hij is als Conservator Historische Collecties van de Bibliotheek Stadscampus verbonden aan de Universiteit Antwerpen.

¹ Joost DEPUYDT & Goran PROOT, “De STCV: aanpak en eerste resultaten”, in *Informatiebulletin van de Koninklijke Bibliotheek van België*, 2000; Stijn van ROSSEM, Goran PROOT & Pierre DELSAERDT, “De Short Title Catalogus Vlaanderen (STCV): de bibliografie van het zeventiende-eeuwse boek in Vlaanderen”, in *De Gulden Passer* 81 (2003), blz. 201-217; Stijn van ROSSEM, Goran PROOT & Pierre DELSAERDT, “The Short Title Catalogus Vlaanderen (STCV): The bibliography of seventeenth-century books in Flanders”, in *Quaerendo* 33 (2003); Stijn van ROSSEM, “STCV. Typografisch erfgoed on line”, in *Ex officina* 16/2 (september 2003), blz. 6; Goran PROOT & Stijn van ROSSEM, “Grey areas in book historical research. Can international co-operation offer a practical solution?” in David J. SHAW (ed.), *Books beyond Frontiers: the need for international collaboration in national retrospective bibliography*, London, 2003, blz. 9-18 (CERL Papers III).

² Goran PROOT, “De STCV (voor het eerst) aan zijn eind gekomen. Een voorstelling”, in Pierre DELSAERDT & Koen de VLIÉGER-de WILDE, eds, *Boekgeschiedenis in Vlaanderen. Nieuwe instrumenten en benaderingen*. (Handelingen van het Contactforum gehouden te Brussel, 28 november 2003); Koen de VLIÉGER-de WILDE, m.m.v. Joost DEPUYDT, Goran PROOT & Stijn van ROSSEM, *Adresboek van zeventiende-eeuwse drukkers, uitgevers en boekverkopers in Vlaanderen. Directory of seventeenth-century printers, publishers and booksellers in Flanders*, Antwerpen, 2004 (Uitgaven van de Vereniging der Antwerpse Bibliofielen. Vierde reeks, nr. 1).

³ Het eindrapport zag het licht in 1997, cfr. *Functional Requirements for Bibliographic Records. Final Report*, München, 1998 (UBCIM Publications - New Series Vol 19), blz. 3. Verder steeds afgekort als FRBR.

⁴ Cfr. Gunilla JONSSON, “The basis for a Record: in the light of *Functional Requirements for Bibliographic Records*”, in *IFLA Journal* 29 (2003), nr. 1, blz. 41-46. Een ander voorbeeld is: Knut HEGNA & Eeva MURTOMAA, “Data mining MARC to find: FRBR?”, in *International Cataloguing and Bibliographic Control* 32 (2003), nr. 3, blz. 52-55.

⁵ Cfr. FRBR, blz. 2.

⁶ Cfr. FRBR, blz. 10.

⁷ Over het concept “bibliografische eenheid”, zie Joost DEPUYDT & Goran PROOT, *Handleiding STCV*, Antwerpen, 2002 (Publicaties van het STCV-project; 1), blz. 17-22. Het aanvankelijke ontwerp van de databank valt eveneens buiten het bestek van deze bijdrage, cfr. Goran PROOT, m.m.v. Joost DEPUYDT, *Ontwerp voor een STCV-databank*, [Antwerpen, 2000] (35 blz.; intern rapport).

⁸ Een voorbeeld ter verduidelijking: het gebruik door de catalografen van het c:lvd-nummer of *identification number*, dat in elke beschrijving links bovenaan tussen vierkante haken verschijnt, wordt niet toegelicht.

⁹ Cfr. FRBR, blz. 82.

Daarbij zal de structuur van de STCV-databank weliswaar systematisch, maar niet in zijn geheel worden behandeld. Kwesties die nauw samenhangen met de vormgeving van *authority files* en de onderliggende architectuur van Brocade -de software ontwikkeld binnen Anet waarvan de STCV gebruik maakt- vallen buiten het bestek van deze paper.¹⁰

3 Methode

De *FRBR* onderscheidt een aantal basisconcepten of -elementen die deel uitmaken van de bibliografische record. Deze elementen worden entiteiten (*entities*) genoemd, die een aantal eigenschappen (*attributes*) hebben. Bij elk van de te onderzoeken rubrieken in de STCV-beschrijving wordt aangegeven tot welke groep van entiteiten het element behoort, en op welk niveau (*work*, *expression*, *manifestation* en *item*) de entiteit in de STCV-databank wordt beschouwd. De aanwijzingen in de *FRBR* werden daarbij in de mate van het mogelijke gevolgd. Indien mogelijk werd verwezen naar de betrokken paragrafen. De benaming van de behandelde elementen gaat terug op de *Handleiding STCV* en het concrete bibliotheekautomatiseringssysteem.¹¹ In de praktijk is er echter grote gelijkenis met de benamingen in de *FRBR*.

Voorts worden de vier basisfunctionaliteiten onderzocht zoals ze door het systeem worden aangeboden. Daarbij gaan we uit van de functies zoals gedefinieerd in de *FRBR*.¹² De functie "Zoeken" (*find*) spreekt voor zich: is het mogelijk om het element gericht op te zoeken? De functie "Identificatie" (*identification*) moet in deze paper begrepen worden als volgt: op welke wijze kan het element geïdentificeerd worden? Sommige elementen kunnen in het systeem wel worden opgezocht (bv. het attribuut "oorspronkelijke titel"), maar verschijnen daarom niet op het scherm van de gebruiker. Wanneer een element enkel op het scherm verschijnt, wordt dit als het laagst mogelijke identificatieniveau opgevat. Kan men extra informatie oproepen (bv. met behulp van de extra-informatieknop), dan bevindt de functionaliteit zich reeds op een hoger niveau. De functie "Selectie" (*select*) kan gemakkelijk met de functie "Zoeken" worden verward, omdat voor een stuk dezelfde procédés (bv. de hyperlink) werkzaam zijn. Hyperlinks laten toe om meteen een hele groep records met hetzelfde attribuut te selecteren. In de STCV-database levert dat per definitie een perfecte selectie op. Dat wordt als het hoogste niveau van selectie beschouwd. Selectie via de indexlijst is doorgaans omslachtig, en daarom van een lager niveau. De vierde functie ("Toegang", *obtain*) is op alle vlakken slechts beperkt aanwezig.¹³ Eén van de hoofddoelen van de STCV-databank is het samenbrengen van informatie van verschillende instituten en organisaties. Op vlak van het *verkrijgen* van toegang tot de fysieke bestanden zelf kan natuurlijk niet dezelfde service worden geleverd zoals bij een catalogus. Daarvoor moet men zich tot de betrokken instellingen zelf richten. Daarom is de functie *obtain* hier vertaald als "Toegang", en wordt ze hier ook louter begrepen als *toegang* tot de bibliografische record. In de praktijk is deze voor de meeste elementen identiek: de gebruiker kan de record opslaan in een bewaarlijst, en deze op het scherm vragen, afdrukken of e-mailen. In dat opzicht is deze functie in tegenstelling tot de schemata in de *FRBR* bij elk element onderzocht, maar de betekenis ervan reikt minder ver.¹⁴

Bij aanwezigheid van de *mogelijkheidsvoorwaarde* voor de uitoefening van een functie wordt de score 1 opgetekend, zoniet 0. Bovendien wordt nagegaan in welke mate de functies in principe direct dan wel indirect uitvoerbaar zijn. Een functie die direct uitvoerbaar is (bv. het eenvoudige aanklikken van een hyperlink) levert een score 3 op, een indirect aanspreekbare functie 2, een omslachtige procedure 1. Bij de functie "Zoeken" geldt de *home page* (zie **afbeelding 1**) als uitgangspunt, bij de overige functies ("Identificeren", "Selecteren", "Toegang") de presentatie van de volledige beschrijving (zie **afbeelding 2**).

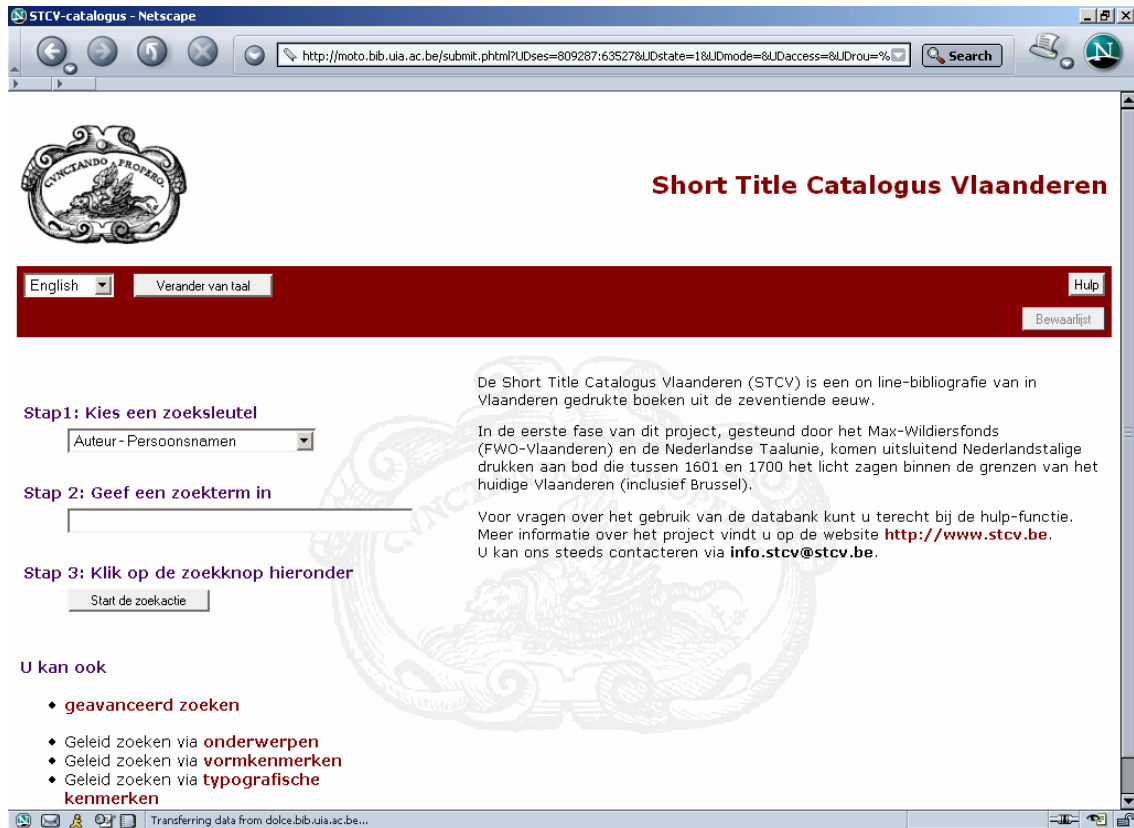
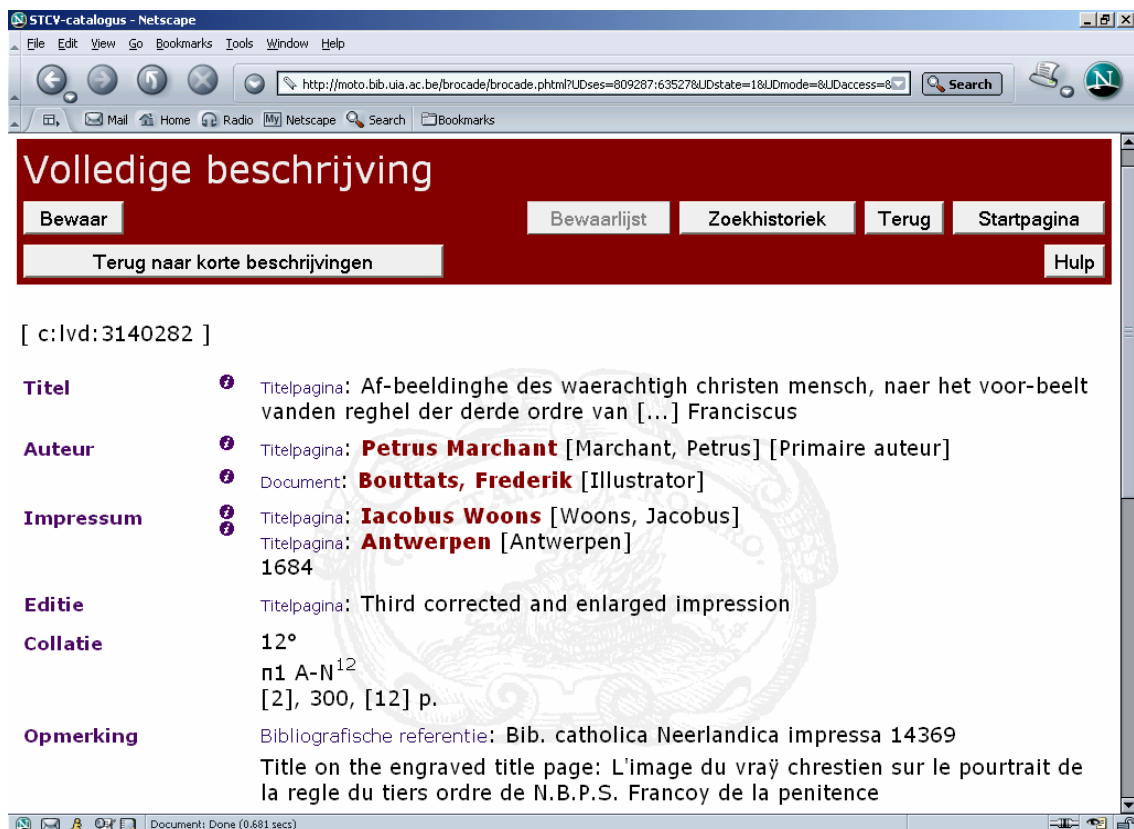
¹⁰ *Authority files* worden in Vlaanderen nog niet algemeen gebruikt, in Brocade -en dus ook in de STCV- wel. De architectuur en de functionaliteit van deze bestanden zal in de loop van 2004 nog hervormd worden, cfr. verslag Anet Begeleidende Commissie dd. 9 december 2003. De vormgeving van internationale richtlijnen staat op het programma, cfr. *FRBR*, blz. 5-6. Over Brocade, zie Richard PHILIPS, "Brocade, de nieuwe bibliotheeksoftware van Anet", in *Bibliotheek- en archiefgids*, 75 (1999), nr. 5, blz. 207-213.

¹¹ Cfr. Joost DEPUYDT & Goran PROOT, *Handleiding STCV*, Antwerpen, 2002 (Publicaties van het STCV-project; 1).

¹² Cfr. *FRBR*, blz. 82 en volgende.

¹³ Vgl. ook *FRBR*, blz. 86.

¹⁴ Cfr. *FRBR*, blz. 88-96.

Afbeelding 1: schermafdruc van de *home page*

Afbeelding 2: voorbeeld van een volledige beschrijving

4 Algemene opmerking

In de STCV worden in principe beschrijvingen van edities (bibliografische eenheden) opgenomen.¹⁵ Deze beschrijvingen zijn op basis van overgeleverde exemplaren tot stand gekomen, maar deze vormen niet het uitgangspunt van de *on line* bibliografie.¹⁶ Het mag in elk geval duidelijk zijn dat de STCV grote interesse heeft in de fysieke verschijningsvorm van de voorwerpen als grondstof voor de boekgeschiedenis. Het werk (*work*; op het hoogste niveau) komt, net zoals de *items* (laagste niveau), slechts in tweede instantie in het geding.¹⁷

Deze nadruk binnen de STCV op de fysieke verschijningsvorm van de beschreven werken is echter enigszins misleidend. Het onderscheid tussen *expression* en *manifestation* dat in de *FRBR* wordt gemaakt, is vrij strikt. Vrij snel wordt daar overgegaan tot de afbakening van een nieuwe *expression*.¹⁸ Een tweede editie van een bepaalde druk zal in de ogen van de boekhistoricus wellicht veel minder snel als een nieuwe expressie worden beschouwd, en veeleer als een andere manifestatie van die expressie: het is een heruitgave van het zelfde boek, dat voornamelijk in een aantal details (uitgever, lettertype, formaat, etc.) van de vorige editie verschilt.¹⁹ Het *herdrukken* van boeken, dat tijdens het *ancien régime* manueel verliep, bracht vrijwel altijd fysieke veranderingen met zich mee, zelfs wanneer geen nieuwe uitgave werd beoogd.

In de onderstaande behandeling zullen we het onderscheid tussen de *entities* zoals in de *FRBR* aanhouden. De gedetailleerde bespreking van de *attributes* is daarbij behulpzaam.²⁰ In de mate van het mogelijke wordt bij elk element naar de betrokken paragrafen in de *FRBR* verwezen.

5 Analyse

Het eerste cijfer na elke functie geeft aan- of afwezigheid van de betrokken functie aan (1 of 0), het tweede cijfer geeft een indicatie van de directe uitvoerbaarheid ervan weer (0, 1, 2 of 3).

1 Titel

1.1 Hoofdtitel

Groep 1

Niveau: Manifestation, cfr. *FRBR*, 4.4.1²¹

Zoeken	1	2 (via indexlijst)
Identificeren	1	3 (extra-informatieknop)
Selecteren	1	2 (via indexlijst)
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Zoeken gebeurt in twee stappen. Na invoer van de zoekcriteria moet de gebruiker in een indexlijst de gewenste titels selecteren. Identificatie is op dit ogenblik voornamelijk een theoretische mogelijkheid.

1.2 Uniforme titel

Groep 1

Niveau: Work, cfr. *FRBR*, 4.2.2²²

Zoeken	1	2 (via indexlijst)
Identificeren	1	3 (extra-informatieknop)
Selecteren	1	3 (hyperlink)

¹⁵ Cfr. Joost DEPUYDT & Goran PROOT, "De STCV: aanpak en eerste resultaten", in *Informatiebulletin van de Koninklijke Bibliotheek van België*, 2000; Joost DEPUYDT & Goran PROOT, *Handleiding STCV*, Antwerpen, 2002 (Publicaties van het STCV-project; 1).

¹⁶ Cfr. Gunilla JONSSON, "The basis for a Record: in the light of *Functional Requirements for Bibliographic Records*", in *IFLA Journal* 29 (2003), nr. 1, blz. 42.

¹⁷ Voor de definities van deze eerste groep entiteiten (*entities*), zie *FRBR*, blz. 12.

¹⁸ Vgl. het eerste voorbeeld in *FRBR*, blz. 17, en blz. 19: "Thus, if a text is revised or modified, the resulting *expression* is considered to be a new *expression*, no matter how minor the modification may be." Vgl. ook blz. 22: "When the production process involves changes in physical form the resulting product is considered a new *manifestation*."

¹⁹ Vgl. *FRBR*, blz. 19.

²⁰ Cfr. *FRBR*, blz. 30-55.

²¹ Cfr. Gunilla JONSSON, "The basis for a Record: in the light of *Functional Requirements for Bibliographic Records*", in *IFLA Journal* 29 (2003), nr. 1, blz. 42.

²² Vgl. de Italiaanse benadering van dit probleem, cfr. Gunilla JONSSON, "The basis for a Record: in the light of *Functional Requirements for Bibliographic Records*", in *IFLA Journal* 29 (2003), nr. 1, blz. 43.

Toegang 1 1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Zoeken gebeurt in twee stappen. Na invoer van de zoekcriteria moet de gebruiker in een indexlijst de gewenste titels selecteren.

1.3 Populaire anoniemen

Groep 1

Niveau: Work, cfr. *FRBR*, 4.2.2

Zoeken 1 2 (via indexlijst)
 Identificeren 1 3 (extra-informatieknop)
 Selecteren 1 3 (hyperlink)
 Toegang 1 1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Zoeken gebeurt in twee stappen. Na invoer van de zoekcriteria moet de gebruiker in een indexlijst de gewenste titels selecteren.

1.4 Overheidspublicaties en thesissen

Groep 3

Niveau: Expression, cfr. *FRBR*, 4.3.5. en 4.3.3

Zoeken 1 1 (via indexlijst)
 Identificeren 1 3 (extra-informatieknop)
 Selecteren 1 3 (hyperlink)
 Toegang 1 1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Zoeken gebeurt in twee stappen. Na invoer van de zoekcriteria moet de gebruiker in een indexlijst de gewenste titels selecteren. De lage score 1 is opgetekend omdat de gerichte zoekmogelijkheid "ordonnantie + jaar/maand/datum" niet expliciet wordt aangeboden. In de praktijk betekent dat dat deze mogelijkheid wel bestaat, maar nauwelijks wordt benut.

1.5 Oorspronkelijke titel²³

Groep 1

Niveau: Expression, cfr. *FRBR*, 4.2.2; Manifestation, cfr. *FRBR*, 4.3.1

Zoeken 1 1 (slechts impliciet)
 Identificeren 0 0 (verschijnt niet in de beschrijving)
 Selecteren 0 0 (verschijnt niet in de beschrijving)
 Toegang 0 0 (verschijnt niet in de beschrijving)

Opmerkingen: Zoeken gebeurt in twee stappen. Na invoer van de zoekcriteria moet de gebruiker in een indexlijst de gewenste titels selecteren. De lage score 1 is opgetekend omdat de gerichte zoekmogelijkheid niet expliciet wordt aangeboden. Bovendien krijgt de gebruiker geen greep op de functie omdat het resultaat van zijn handelingen niet controleerbaar is.

2 Auteur²⁴

Groep 2

Niveau: Manifestation, cfr. *FRBR*, 4.4.2

Zoeken 1 3 (via indexlijst)
 Identificeren 1 3 (extra-informatieknop)
 Selecteren 1 3 (hyperlink)
 Toegang 1 1 (enkel via bewaarlijst)

²³ Cfr. *FRBR*, blz. 18.

²⁴ Corporaties (*corporate bodies*) worden in de STCV weliswaar in een aparte rubriek, maar voor het overige geheel op dezelfde manier behandeld als personele auteurs. Op het gegeven dat auteurs in een *authority file* worden beheerd, wordt hier niet verder ingegaan.

Opmerkingen: Onmiddellijke identificatie en selectie door het aanklikken van de extra-informatieknop resp. de hyperlink. Toegang door opslag in de bewaarlijst.

3 Impressum

3.1 Drukker/uitgever

Groep 2

Niveau: Manifestation, cfr. *FRBR*, 4.4.5

Zoeken	1	3 (via indexlijst)
Identificeren	1	3 (extra-informatieknop)
Selecteren	1	3 (hyperlink)
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

3.2 Plaats van uitgave

Groep 3

Niveau: Manifestation, cfr. *FRBR*, 4.4.4

Zoeken	1	3 (via indexlijst)
Identificeren	1	3 (extra-informatieknop)
Selecteren	1	3 (hyperlink)
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

3.3 Jaar van uitgave

Groep 3

Niveau: Manifestation, cfr. *FRBR*, 4.4.6

Zoeken	1	1 (via geavanceerd zoeken, filter)
Identificeren	1	1 (enkel op scherm)
Selecteren	1	1 (via indexlijst)
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Zoeken kan slechts indirect via geavanceerd zoeken (zie **afbeelding 3**), waar op jaar van uitgave gefilterd kan worden. Selectie is manueel via indexlijst.

STCV-catalogus - Netscape

Zoektermen

Cnobbaert

gegraveerde titelpagina

EN

EN

EN

Met behulp van dit scherm kan u ingewikkelde en gecombineerde zoekacties uitvoeren.

Hoe gaat u te werk?
U kan in de verschillende zoekvelden een zoekterm invullen en een zoekindex selecteren waarin die term moet worden opgezocht.
Bovendien kan u de verschillende zoekopdrachten combineren met behulp van de booleaanse operatoren 'EN' of 'NIET'.
U kan het zoekresultaat bovendien verfijnen met behulp van de beschikbare filters (taal, jaar van uitgave, bibliotheken).

Filters

Taal Nederlands
 Frans
 Engels
 Duits
 Spaans
 Italiaans
 Latijn

Gebruik filters om het zoekresultaat verder te verfijnen en te beperken tot

- Publicaties die in een bepaalde taal geschreven of uit een bepaalde taal vertaald zijn
- Publicatie uit een bepaald jaar of een bepaalde periode. Voorbeelden:
  - >1680: Publicaties gepubliceerd in 1680 of later
  - 1680-1690: gepubliceerd tussen 1680 en 1690 (beide jaren inclusief)
  - <1690: gepubliceerd in 1690 of vroeger
- Publicaties aanwezig in een van de bibliotheken die deelnemen aan het STCV-project

Jaar van uitgave

Bibliotheken UFSTIA
 SBA
 RUG-B

Afbeelding 3: Geavanceerd zoeken

4 Editie

Groep 3

Niveau: Expression, cfr. *FRBR*, 4.3.5; Manifestation, cfr. *FRBR*, 4.4.3

Zoeken	0	0
Identificeren	1	1 (enkel op het scherm)
Selecteren	0	0
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Selectie via de indexlijst is niet uitgesloten maar ligt niet voor de hand wegens het ontbreken van editievermeldingen op dit scherm (zie **afbeelding 4**).

Afbeelding 4: Voorbeeld van een indexlijst (Beknopt overzicht gevonden records).

5 Collatie

Groep 3

Niveau: Manifestation, cfr. *FRBR*, 4.4.21 (collatie), 4.4.10 (aantal volumes), 4.4.13 (bibliografische formaat), 4.4.20 (foliëring)

Zoeken	0	0
Identificeren	1	1 (enkel op het scherm)
Selecteren	0	0
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Selectie via de indexlijst is niet uitgesloten maar ligt niet voor de hand wegens het ontbreken van dit element op het scherm (zie **afbeelding 4**).

6 Noot

Relaties (“with”-noot)

Niveau: Manifestation²⁵, cfr. *FRBR*, 5.3.2

Zoeken	0	0
Identificeren	1	1 (enkel op het scherm)
Selecteren	0	0
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Door de “with”-noot, die op een bepaald belangrijk onderdeel van de bibliografische eenheid wijst, in de toekomst eveneens als een apart soort titel op te nemen, zal de opzoekbaarheid gegarandeerd worden. Op dit ogenblik is deze aanpassing nog niet uitgevoerd.

Selectie via de indexlijst is niet uitgesloten maar ligt niet voor de hand wegens het ontbreken van dit element op het scherm (zie **afbeelding 4**).

7 Taal²⁶

7.1 Doeltaal

Groep 3

Niveau: Expression, cfr. *FRBR*, 4.3.4

Zoeken	1	2
Identificeren	1	1 (enkel op het scherm)
Selecteren	0	0
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Er kan weliswaar onmiddellijk vanop de home page op “taal” worden gezocht, het onderscheid tussen doeltaal, mediërende taal en brontaal kan daar niet worden gemaakt. Daarom werd een lagere score voor “Zoeken” opgetekend. Selectie via de indexlijst is niet uitgesloten maar ligt niet voor de hand wegens het ontbreken van dit element op het scherm (zie **afbeelding 4**).

7.2 Mediërende taal

Groep 1 + 2

Niveau: Expression, cfr. *FRBR*, 4.3.4

Zoeken	1	2
Identificeren	1	1 (enkel op het scherm)
Selecteren	0	0
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Zie 7.1 (Doeltaal).

7.3 Brontaal

Groep 1 + 2

Niveau: Expression, cfr. *FRBR*, 4.3.4

Zoeken	1	2
Identificeren	1	1 (enkel op het scherm)
Selecteren	0	0
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Zie 7.1 (Doeltaal).

²⁵ In deze rubriek worden staatverschillen -indien opgemerkt-, nadruk, aanwezigheid van extra afbeeldingen of inlegblaadjes met errata en dergelijke meer aangegeven. Vaak worden deze specifieke kenmerken op het niveau van het *item* indien relevant herhaald.

²⁶ Cfr. *FRBR*, blz. 17-19.

8 Trefwoorden²⁷

Groep 3 (Concept)²⁸

Niveau: Manifestation, cfr. *FRBR*, o.a. 4.4.30

Zoeken	1	3 (ook via zoekbomen)
Identificeren	1	3 (extra-informatiekноп)
Selecteren	1	3 (hyperlink)
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

9 Relaties

Groep 3; relations

Niveau: Expression, cfr. *FRBR*, 5.3.2 ; Manifestation, cfr. *FRBR*, 5.3.4

Zoeken	0	0
Identificeren	1	2 (hyperlink)
Selecteren	0	0
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Vanuit een record kan men meteen doorklikken naar een onderdeel (*part*) of naar de zogenaamde “moeder”-beschrijving.²⁹

10 Illustratie

Groep 3

Niveau: Expression + Manifestation + Item, cfr. *FRBR*, 4.4.13, aanvullen!³⁰

Zoeken	1	1 (via trefwoorden of zoekboom)
Identificeren	1	2 (doorklikken naar nieuw scherm)
Selecteren	1	1 (via trefwoorden)
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Ofschoon er geen aparte zoekingang bestaat om op afbeeldingen te zoeken, toch is het mogelijk om ze op indirecte manier te vinden via de trefwoorden (typografische kenmerken), hetzij via het gewone zoek scherm, hetzij via de zoekboom op typografische kenmerken. In principe is elke beschrijving van een afbeelding voorzien, en heeft de gebruiker een hoge kans op slagen wanneer hij deze methode hanteert.³¹

²⁷ Cfr. *FRBR*, blz. 19: “The boundaries of the entity expression are defined, however, so as to exclude aspects of physical form, such as typeface and page layout [...]”

²⁸ De concepten die in de STCV voor de inhoudsontsluiting van de boeken worden gebruikt, sluiten nauw aan bij deze ontwikkeld binnen de STCN, cfr. *Handleiding voor de medewerkers aan de STCN*, 's-Gravenhage, 1988 (tweede, herziene uitgave). Entiteiten als *object*, *event* en *place* kunnen aan het systeem zonder meer worden toegevoegd, maar dit is bewust niet gebeurd om op hetzelfde niveau te blijven als de STCN. Voor deze concepten, zie *FRBR*, blz. 26vv.

²⁹ Voor de terminologie, zie Joost DEPUYDT & Goran PROOT, *Handleiding STCV*, Antwerpen, 2002 (Publicaties van het STCV-project; 1), blz. 19-22 en hoofdstuk II, 9 (blz. 103-104).

³⁰ “However, variations may occur from one *item* to another, even when the *items* exemplify the same *manifestation*, where those variations are the result of actions external to the intent of the producer of the *manifestation* (e.g., damage occurring after the item was produced, binding performed by a library, etc.)”, cfr. *FRBR*, blz. 23. Door voor elke *expressie* een aantal concrete afbeeldingen op te nemen, begeeft de STCV zich op dit punt ook op het niveau van de *manifestation* en het *item*.

³¹ Op 18 november 2003 bevatte de databank ca. 4000 afbeeldingen, verdeeld over ca. 3700 beschrijvingen.

11 Nummer

Groep 3

Niveau: Manifestation, cfr. *FRBR*, 4.4.14³²

Zoeken	1	1
Identificeren	1	1 (enkel op het scherm)
Selecteren	1	1 (enkel via indexlijst)
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: De mogelijkheid om te zoeken op vingerafdruk is op dit ogenblik technisch onvolkomen, vandaar de score 1 bij directheid. Het is niet zeker dat deze onvolkomenheid in de komende tijd zal worden weggewerkt.

12 Bibliotheek

12.1 Plaatskenmerk

Groep 3

Niveau: Item, cfr. *FRBR*, 4.5.1

Zoeken	1	3
Identificeren	1	1 (enkel op het scherm)
Selecteren	1	1 (enkel via indexlijst)
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

12.2 Exemplaarkenmerken: bezit³³

Groep 3

Niveau: Item, cfr. *FRBR*, 4.5.1³⁴

Zoeken	0	0
Identificeren	1	1 (enkel op het scherm)
Selecteren	0	0
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Selectie via de indexlijst is niet uitgesloten maar ligt niet voor de hand wegens het ontbreken van dit element op het scherm (zie **afbeelding 4**). Bovendien moet meer dan één niveau worden doorlopen.

12.3 Exemplaarkenmerken: bijzonderheden

Groep 3

Niveau: Item, cfr. *FRBR*, 4.5.6

Zoeken	0	0
Identificeren	1	1 (enkel op het scherm)
Selecteren	0	0
Toegang	1	1 (enkel via bewaarlijst)

Opmerkingen: Selectie via de indexlijst is niet uitgesloten, cfr. **12.2**.

³² Cfr. *FRBR*, blz. 19-20: "Variations that would be evident only from a more detailed analysis and comparison of *expressions* [...] would normally be reflected in the data only if the nature or stature of the *work* warranted such analysis, and only if it was anticipated that the distinction would be important to users." Dit onderscheid vormt een van de hoekstenen van het bibliografische project van de STCV. De vingerafdruk is het uitgelezen instrument voor zo'n vergelijking tussen *expressions*. Op het niveau van de *manifestation* is in de *FRBR* eveneens zo'n instrument voorzien, net zoals op het niveau van het *item*, cfr. *FRBR*, blz. 44 en 49. Ofschoon de terminologie op dit laagste niveau het sterkst aanleunt bij de terminologie in de *Handleiding STCV*, gaat het hier concreet over de *Manifestation Identifier*.

³³ Cfr. *FRBR*, blz. 23: "There are instances [...] where the entity defined as *item* comprises more than one physical object [...]"

³⁴ "Changes that occur to an individual copy after the production process is complete (e.g., the loss of a page, rebinding, etc.) are not considered to result in a new *manifestation*. That copy is simply considered to be an exemplar (or *item*) of the *manifestation* that deviates from the copy as produced." Cfr. *FRBR*, blz. 22.

6 Synthese

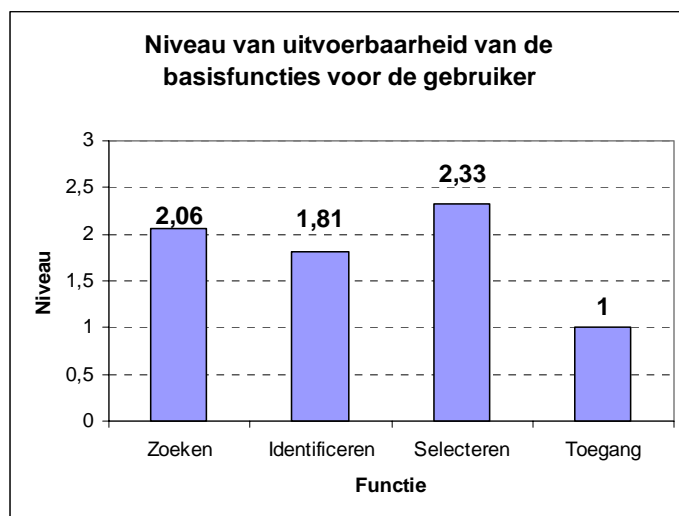
Volgende tabel (**tabel 1**) biedt een overzicht van de aanwezigheid van de mogelijkheidsvoorwaarden in de STCV-databank om de vier basisfuncties uit te oefenen. Er werden in totaal 22 elementen onderzocht. De toegekende score was telkens 0 of 1.

<i>Functie</i>	<i>Mogelijkheid</i>	<i>Procentueel</i>
Zoeken	16	73
Identificeren	21	95
Selecteren	12	55
Toegang	21	95
<i>Gemiddelde</i>	<i>17,5</i>	<i>70</i>

Tabel 1: Aanwezigheid van de mogelijkheidsvoorwaarde voor de uitoefening van de basisfuncties.

Op vlak van Identificatie van de gepresenteerde gegevens scoort de databank bijzonder goed. Enkel de “oorspronkelijke titel” (enkel *impliciet* in het systeem aanwezig) maakt identificatie door de gebruiker onmogelijk. Ook op het punt van de toegankelijkheid van de gegevens is de score zeer goed, al moet daarbij vermeld worden dat deze functie minder verregaand gedefinieerd werd dan verwacht kan worden (cfr. supra).

Alhoewel het systeem ruimschoots in zoekmogelijkheden voorziet (10 indexen, 3 zoekbomen, geavanceerd zoeken en filtering, zie **afbeeldingen 1 en 3**), kan slechts op ca. driekwart van de onderzochte elementen gezocht worden. Wat de selectie van de gegevens betreft staat de gebruiker bijna in de helft van de gevallen in de kou. Selectie van beschrijvingen is doorgaans wel mogelijk, maar de aangeboden instrumenten zijn omslachtig of ontoereikend.

Grafiek 1: Niveau van uitvoerbaarheid van de basisfuncties voor de gebruiker

Bovenstaande grafiek (**grafiek 1**) geeft een indicatie van de “directheid” van uitvoering weer voor de vier onderzochte functies.³⁵ De gemiddelde score, die voor elk van de onderzochte functies maximaal 3 kan bedragen, nuanceert de resultaten uit **tabel 1**. De functie die in die tabel immers het slechtst vertegenwoordigd was, behaalt hier de hoogste score. Indien de gebruiker de mogelijkheid heeft om te selecteren, dan verloopt dit ook vrijwel moeiteloos. Dit komt zonder twijfel door het doorgedreven gebruik van hyperlinks en de achterliggende *authority files* en taalonafhankelijke codes. Ook op het punt van het zoeken doen de indexen, zoekbomen en de mogelijkheid van zoektermen te combineren en te filteren (geavanceerd zoeken) hun werk. Op het punt van identificatie van gegevens ligt de score niet veel lager. Enkel het niveau van de toegankelijkheid van de gegevens ligt opmerkelijk lager dan bij de andere functies. Maar zoals eerder reeds aangegeven wordt deze functie niet als een van de hoofdopdrachten van de databank beschouwd, en veel vrijer geïnterpreteerd.

³⁵ Enkel de elementen waarvoor aan de mogelijkheidsvoorwaarde werd voldaan zijn hier in rekening gebracht. Wanneer een functie überhaupt niet aanwezig was, dan is de “directheidsscore” opgetekend noch verrekend.

7 Conclusie

Bij gebrek aan vergelijkbare studies naar de gebruikersgerichtheid van dit soort databanken is het moeilijk om aan dit onderzoek verregaande conclusies te hechten. De vier functies, die in de *FRBR* als fundamenteel voor een optimaal gebruik naar voor worden geschoven, zijn in de *STCV*-databank goed vertegenwoordigd (gemiddeld 70 %), en kunnen door de gebruiker -op de toegankelijkheid van de data na- ook vrij direct tot onmiddellijk worden aangesproken. In vele gevallen is het uitoefenen van een bepaalde functie (selecteren, zoeken, identificeren) slechts kwestie van één muisklik. De degelijkheid van de functionaliteit spruit voort uit de architectuur van de databank. Zonder dat dit bij de conceptie ervan werd geëxpliciteerd, is weldegelijk met de geest van de *FRBR* rekening gehouden. Dat neemt niet weg dat er op een aantal gebieden nog ruimte voor verbetering is. De *STCV* biedt bijvoorbeeld nog steeds minder zoekmogelijkheden aan dan de *STCN*-databank, al ligt de drempel daar om al deze mogelijkheden te benutten door de voorbijgestreefde presentatie aanzienlijk hoger. Impliciet aanwezige mogelijkheden, zoals zoeken op oorspronkelijke titel en het selecteren van overheidspublicaties in combinatie met een datum, missen hun doel. Op het punt van de toegankelijkheid kunnen ook maatregelen genomen worden, al zal een instellingen-overschrijdende databank nooit dezelfde mogelijkheden kunnen bieden als een sterk uitgewerkte catalogus. Tot slot mag het bewezen worden geacht dat een fundamenteel rapport als de *FRBR* een bruikbaar uitgangspunt vormt om bestaande systemen door te lichten. Op conceptueel en terminologisch vlak bestaat beslist verwarring. Zo is het beslist niet altijd duidelijk wanneer van het niveau van de expressie moet worden overgegaan naar het niveau van de manifestatie. Dit probleem is reeds eerder door anderen onderkend.³⁶ Een verfijning van de *FRBR* is wenselijk, maar heeft een onderzoek als het deze niet belet.

---

³⁶ Cfr. Gunilla JONSSON, "The basis for a Record: in the light of *Functional Requirements for Bibliographic Records*", in *IFLA Journal* 29 (2003), nr. 1, blz. 45: "FRBR also, no doubt, needs further development. The problems regarding the Expression entity identified in the Italian discussion paper referred to above should be taken seriously. They point to the impossibility of identifying the Expression at anything but very principle level. [...] The Italian commission also emphasizes the unclear demarcation between Expression and Manifestation."